

3. Все об Италии [Електронний режим] – Режим доступу: www.italy.ru. Ухтырева З.Н. Лигурия // Вояж и отдых. – 2000. – №5-6. – С. 26-32.
4. Достопримечательности Италии [Електронний режим] – Режим доступу: <http://www.laitalia.ru>.
5. Льяна Е.Н. Туроперейтинг: організація діяльності М. 2002.Офіційний сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [Електронний режим] – Режим доступу: <http://whc.unesco.org>.

Мартиновської Н.

Науковий керівник – доц. Заставецька Л. Б.

СУЧАСНІ ГЕОДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Особливості відтворення населення, його кількісні і якісні характеристики, які відображає демографічна ситуація, завжди були об'єктом дослідження суспільної географії. Це зумовлено тим, що демографічні процеси мають чітко виражений просторовий характер. Однак, володіючи властивістю динамічності демографічна ситуація потребує постійного оновлення відомостей про зміни, які відбуваються, вивчення чинників, які мають вплив на неї з метою оптимізації та прогнозування подальших перетворень.

На сьогоднішній день в Україні сформовані потужні науково-дослідні установи, які займаються дослідженнями демографічних процесів. Це Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи (О. Гладун, Е. Лібанова, І. Курило, А. Макарова, А. Позняк, В. Стешенко), Інститут економіки та прогнозування (Т. Богдан), в Інститут регіональних досліджень (В. Садова), в Інститут соціології (І. Прибиткова), а також в Національний інститут стратегічних досліджень (А. Малиновська).

Теоретичні та прикладні питання вивчення часових аспектів демографічної ситуації досліджувались одеськими географами О. Топчієвим та В. Яворською. Ним ж були розроблені методичні підходи до систематизації території за геодемографічними процесами (ГДП) на прикладі Причорномор'я. Дослідження динаміки демографічної ситуації проводили і інші вчені вивчаючи особливості населення окремих адміністративних областей. Однак, комплексних досліджень геодемографічних процесів для всієї території України в наукових колах проводилось не достатньо.

Враховуючи соціально-політичні та економічні перетворення в нашій державі за останній рік впевнено можна говорити про те, що ці деструктивні перетворення не могли не позначитись на сучасних геодемографічних процесах. Цим зумовлена необхідність аналізу основних демографічних показників в часовому аспекті в регіональному розрізі, здійснення типізації території України за типами геодемографічних процесів та запропонувати нові методичні підходи до їхньої систематизації.

Державний комітет статистики України станом на 1 січня 2015 року налічує 42 928,9 тис. осіб наявного населення в державі (без урахування території тимчасово окупованої АР Крим) [7].

Головними детермінантами, які визначають чисельність населення, його динаміку і статеву-вікову структуру є природний та механічний рух.

Природний рух, що виражається народжуваністю, смертністю та природним приростом відіграє найважливішу роль у самовідтворенні населення регіону або країни, збереженні його національної однорідності.

Проаналізувавши динаміку основних показників природного руху в Україні за досліджуваний період (2004-2014 рр.), можемо зазначити, що й надалі зберігаються тенденції, що свідчать про процес затяжної депопуляції, розпочатий ще у 90-х роках. Динаміка цих показників представлена на рис. 1.

Починаючи з 2006 року відбувається поступове збільшення природного приросту за рахунок підвищення народжуваності та зменшення смертності. Покращення демографічних показників спостерігалось до 2012 року, хоча коефіцієнт природного приросту залишався від'ємним. З 2013 р. процес став протилежним – знову, хоча і незначно, на спад пішла народжуваність, зросла смертність та знизився природний приріст.

Очевидно, що такі деформації у процесах природного відтворення населення є відображенням впливу соціально-економічних та суспільно-політичних змін в українському суспільстві.

Загалом, з 2004 р. по 2012 р. народжуваність зросла на 19 %. Послаблення процесу скорочення населення на початку 2000-х пояснюється подоланням соціально-економічної кризи в Україні, що актуалізувало дію певних чинників, які сприяють компенсаційному підвищенню

народжуваності. Так, спостерігається тенденція до стабілізації загальної економічної ситуації й припинення падіння життєвого рівня, поступова адаптація населення до нових соціально-економічних умов тощо [5]. Позитивні результати принесла і пронаталістська політика, представлена виплатами допомоги сім'ям з новонародженими дітьми.

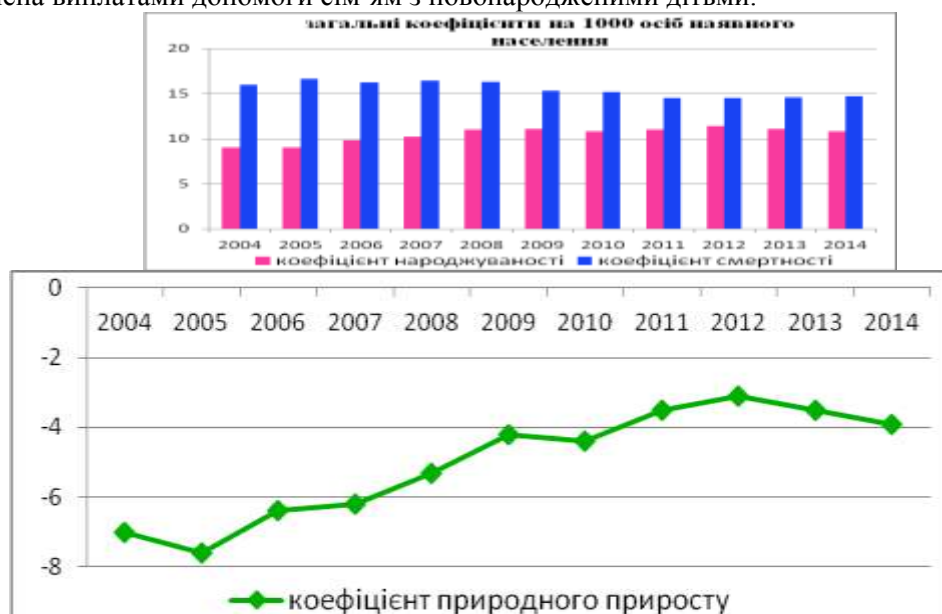

Рис. 1. Зміна коефіцієнтів народжуваності, смертності та природного приросту

Окрім зовнішніх соціально-економічних чинників, як зазначає демограф С. Аксьонова, підвищення рівня народжуваності починаючи з 2001 р. пояснюється дією феномену демографічної хвилі (перехід до репродуктивної групи чисельної когорти населення, яке народилося у 1980-1985 рр.), реалізацією відкладених під час економічної кризи 90-х рр. народжень в посткризовий період, трансформацію вікової моделі народжуваності й реалізацією відкладених у попередні роки народжень в більш пізні періоди життя, збільшенням кількості жінок найбільш активного репродуктивного віку у зв'язку з входженням до нього більш широких, ніж попередні, поколінь 1982-1989 рр. народження [1].

Сутність і досі неподоланої депопуляції в Україні полягає не у низькій народжуваності, а у надто високій смертності, яка найбільше позначається на від'ємних показниках природного приросту. Серед передумов високої смертності в Україні виділимо глибокі диспропорції у доходах населення, підвищення рівня безробіття, неналежні умови праці, і медичного обслуговування, що негативно позначається на якості життя населення та показниках його відтворення. Велику роль відіграє і власне недбале ставлення населення до свого здоров'я та ведення нездорового способу життя.

Реальну ситуацію смертності населення країни відображає її повіковий показник. За останні роки спостерігаються прогресивні зміни, що полягають у підвищенні середнього віку смерті (рис. 2.), тобто відтиснення її до старших вікових груп.

Аналіз статистики показав, що смертність чоловічого населення значно перевищує жіноче у віці до 50-ти років. Вже у старших вікових групах домінує смертність жіночого населення. Це характерно як для міської, так і для сільської місцевості. Особливо гостро проблема високої смертності постала серед чоловічого населення працездатного віку.

Розглядаючи причини смертності відзначимо, що у їхній структурі головну роль відіграють захворювання кровоносної системи. На другому місці смертність, спровокована новоутворюваннями. Дещо нижчу позицію мають смерті, викликані зовнішніми причинами.

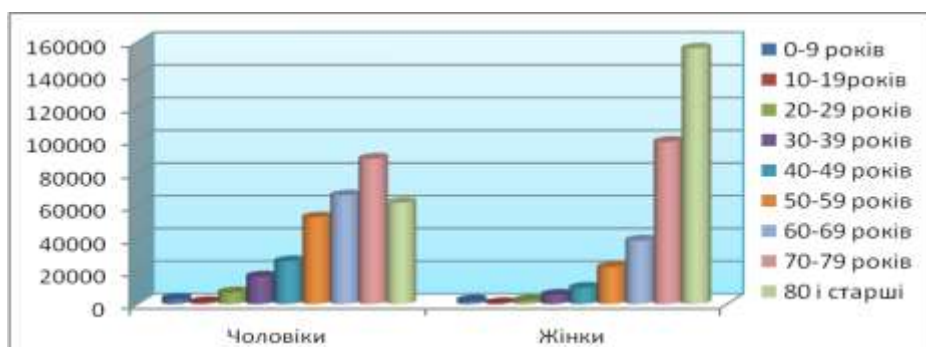

Рис. 2. Абсолютні показники смертності за статеві-віковими групами у 2013 р.

Порівняно невелику частку мають хвороби травлення, органів дихання та інфекційні захворювання (рис. 3).

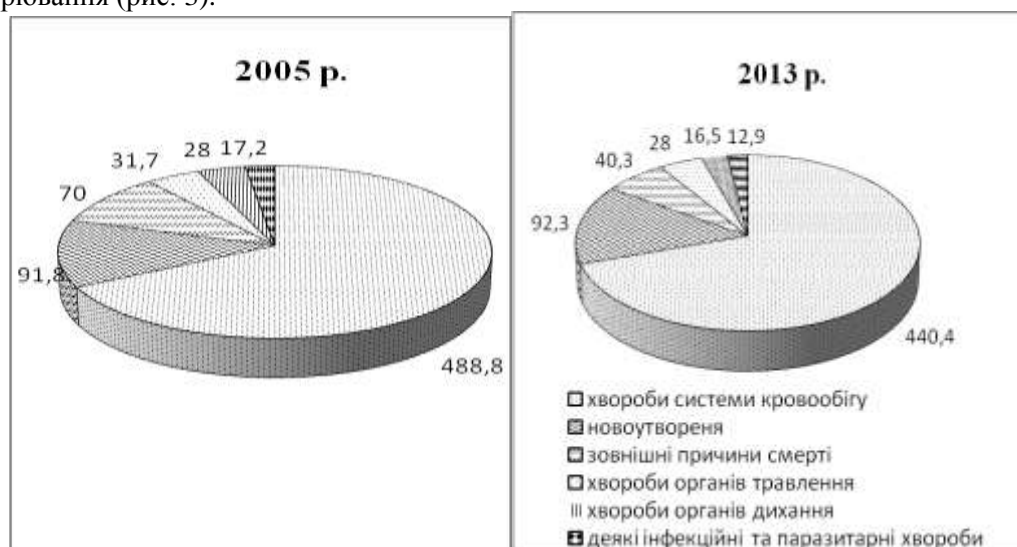

Рис. 3. Смертність населення України, залежно від причин у 2005 та 2013 рр.

Показники природного руху населення мають чітко виражену територіальну диференціацію, що відображає відмінності у соціальних, економічних, політичних та історико-культурних особливостях регіонів країни (рис.4). Найкращими показниками з природного відтворення відзначаються Волинська (0,9‰), Рівненська (2,1‰), Закарпатська (2,8‰), та Чернівецька (0,1‰) області, де спостерігається незначне перевищення народжуваності над смертністю. Найдепресивнішими є Північ та Центр України (Чернігівська область – (-10,2‰).

Оцінюючи вплив механічного руху в Україні, зазначимо, що міжнародна міграція визначає загальну чисельність населення в країні, внутрішня – вносить корективи лише для міжрегіонального та внутрішньорегіонального розподілу населення, визначає особливості економічного розвитку конкретних регіонів.

Поступове зменшення обсягів міждержавних потоків з України є характерною рисою сучасних міграційних процесів. Так, показник інтенсивності міжнародної міграції у 2004 році становив 1,8. У 2013 року він знизився до 1,7. Значно помітніший спад інтенсивності внутрішніх переміщень населення (з 31,6 у 2004 р. до 0,03 у 2013 р.). Хоча 2014 р. кардинально змінив міграційну ситуацію в Україні у сторону зростання міжрегіональних переміщень населення, що пов'язано з масовим переселенням жителів із окупованої АР Крим та Донбасу.

За інформацією Державної міграційної служби України, приблизно 20 090 внутрішньо переміщених осіб з території окупованого Криму [6]. Згідно найновіших даних, які повідомляє Управління Комісара ООН у справах біженців, нараховується близько 1,8 млн. біженців і внутрішніх переселенців зі сходу України. Про це повідомляє прес-служба ООН в Twitter. З них в Україні досягло 1,1 млн., за межами країни – 674 тис. осіб, включаючи 542 тис. в Росії і 80,7 тис. у Білорусі, – повідомляють в ООН [8].

Найбільше внутрішньо переміщених осіб зареєстровано в Харківській (127 тис. 958 осіб), Луганській (112 тис. 853 людини), Донецькій (96 тис. 801 осіб), Дніпропетровській (74 тис. 378 осіб), Запорізькій (56 тис. 631 осіб), Київській (31 тис. 866 осіб) областях та у місті Київ (39 тис. 47 осіб).

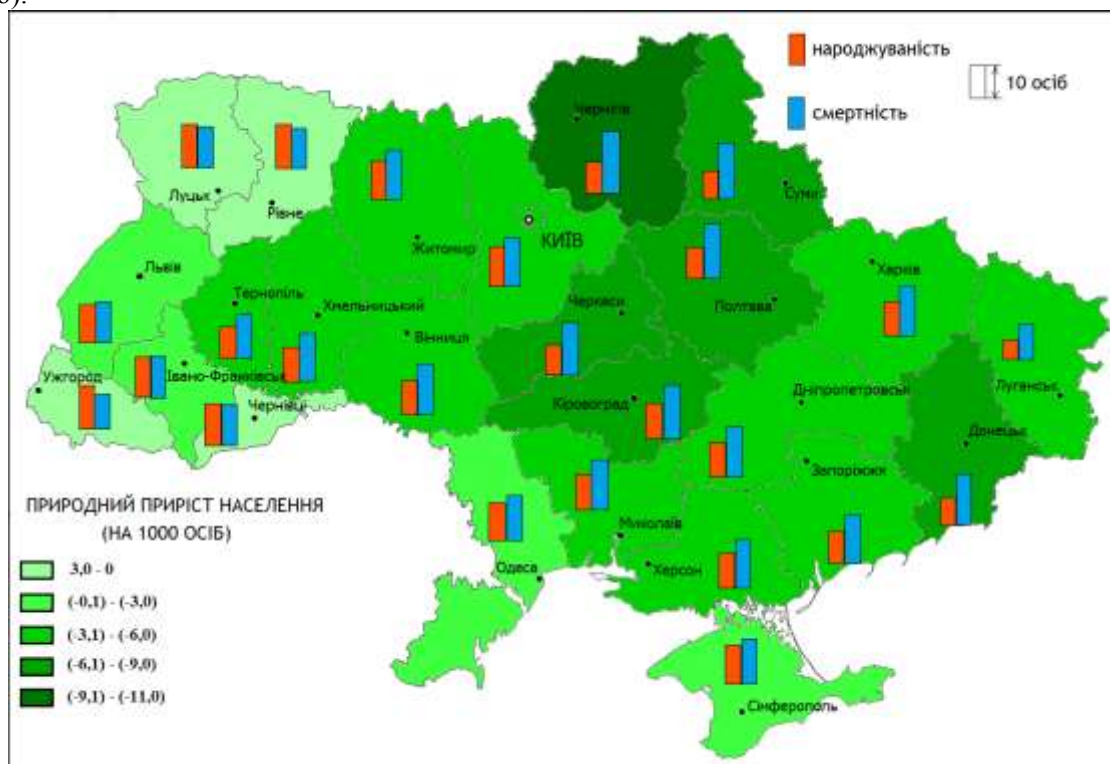

Рис. 4 Природний рух населення (на 1000 осіб) у 2014 р.

Найменша кількість розселених в Тернопільській (2270 осіб), Чернівецькій (2351 особа), Івано-Франківській (3003 особи), Волинській (3114 осіб), Закарпатській (3286 осіб) та Рівненській (3364 особи) областях. [3].

Висновки. Здійснивши аналіз основних демографічних показників, що характеризують часову траєкторію кількісних та якісних характеристик населення України, зазначимо, що все ще актуальною залишилася проблема депопуляції населення. Головною причиною виступає скорочення населення за рахунок надто високої смертності, тому, у формуванні пріоритетів демографічного розвитку потрібно звернути увагу, насамперед, на проблеми надзвичайної високої смертності і направляти свої зусилля на покращення якості життя населення, що є значно важливішим на сьогодні за зростання показників народжуваності. Друга проблема спричинена механічним міжрегіональним рухом, що представлено масовими диспропорціями в розміщенні населення за регіонами України через вимушене переселення жителів з окупованих територій Криму та Донбасу. Вирішення цієї проблеми можливе лише за умов взаємодії спеціальних служб, місцевого населення і самих переселенців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксьонова С. Ю. Особливості народжуваності у жінок середнього віку / С. Ю. Аксьонова // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 2. – С. 28-38.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
3. Кількість вимушених переселенців в Україні перевищило 696 тисяч [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/News/migration-trends-in-ukraine-and-worldwide/ua-number-of-idps-in-ukraine-exceeded-696-000/>
4. Лица, перемещенные внутри страны. Вопросы и ответы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4b1fc2cd2>

6. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Немець К. А. Демографічний розвиток Харківського регіону: монографія / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, К. А. Немець. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 200 с.
7. Офіційний сайт Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dmsu.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Офіційний сайт УВКБ ООН щодо питань ВПО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua/>

Іванейко М.

Науковий керівник – проф. Сивий М.Я.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНА ОЦІНКА КЛІМАТИЧНИХ РЕСУРСІВ СХІДНИХ БЕСКИДІВ ТА ЇХ ОКОЛИЦЬ (У МЕЖАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Актуальність дослідження. Клімат є одним з провідних природних ресурсів, що зумовлює просторову організацію відпочинку, лікування та туризму. Сприятлива дія клімату на здоров'я людини важлива для організації всіх видів рекреаційної діяльності, тому потрібно визначити, поряд з біокліматичними показниками, перелік сприятливих типів погод та періодів для організації різних видів рекреаційних занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями кліматичних ресурсів гірської частини Львівщини займалися П. С. Гнатів та Н. Я. Лопотич [3], які охарактеризували кліматичні ресурси регіону для потреб лісовирощування, агрокультури та рекреації.

Мета дослідження –проаналізувати кліматотвірні чинники львівської частини Східних Бескидів стосовно їх використання як природного рекреаційного ресурсу та визначити рекреаційний потенціал клімату регіону.

Для досягнення цієї мети виконувались такі **завдання:**

- характеристика кліматичних умов львівської частини Східних Бескидів;
- рекреаційне оцінювання кліматичних показників регіону;
- інтегральне оцінювання рекреаційного потенціалу клімату району.

Об'єкт дослідження: кліматичні умови львівської частини Східних Бескидів та їх околиць.

Виклад основного матеріалу. Найбільший вплив клімату виявляється через реакцію людини на погоду, тобто на комплекс геофізичних (освітленість, тривалість світлової частини доби, сумарна сонячна та ультрафіолетова радіація, прозорість повітря) і метеорологічних чинників (температура повітря, його вологість, швидкість вітру, хмарність і т. п.).

Головним кліматотвірним фактором виступає радіаційний режим, який визначає основні закономірності цілорічного й територіального розподілу тепла на земній поверхні. Величина сумарної радіації в Східних Бескидах сягає 70,12 ккал·см⁻² [4]. Сонячне сяяння триває від 1480–1500 год на висотах 400–700 м над р.м. до 1100–1200 год. у межах 1000–1300 м над р.м. У львівській частині Східних Бескидів клімат формується циркуляцією і перенесенням атлантичних, континентальних та арктичних повітряних мас, циклонною й антициклонною активністю атмосфери (рис. 1). Трохи більше половини року панують переміщення повітря зі значною хмарністю й опадами [8]. Панівним напрямком повітряних потоків у регіоні Бескидів є західний. За даними метеостанцій, середньорічна швидкість вітру, становить від 1,5 до 3,5 м/с [10]. Найбільшим цей показник буває упродовж листопада-березня. Одним із природних факторів формування місцевого клімату – мезоклімату, є гірський рельєф. Улітку панує гірсько-долинна циркуляція повітря, а взимку й навесні – фєни і схилєві вітри, що можуть тривати до кількох діб [5].

За метеоспєстерєженнями, середньорічна температура повітря перебуває у межах +5,2 – +7,0°C. Розподіл температур визначається висотою місцевості над рівнем моря, експозицією та формами рельєфу. За останні 70 років абсолютний максимум температури повітря знаходився на рівні +38°C, абсолютний мінімум – -42°C [9]. Сума активних температур (понад +10°C) перебуває у межах 1600–2200°C.